

Мишел Павловски

МЕТААРХИВА
(Кон монографијата 80 години Народен театар Битола
од Иван Додовски)

Историчарите, па во тие рамки и историчарите на перформативните уметности, би требало да се вклопат во одредени фундаментални идеи или мисловни категории преку кои го реализираат своето истражување, ги базираат анализите и ја реализираат конечната идеја. Станува збор за архивата, времето, просторот, идентитетот и наративот. Заедно тие ја воспоставуваат концептуалната рамка на историско претставување (Canning and Postlewait 2010, 1-2)¹. Оваа поедноставена идеја на Канинг и на Послвеит не само што, сметам, е базичната рамка за пишување на историјата на театарот, туку е основа и за анализа на историско-монографското дело, како што е монографијата за Битолскиот театар.

Многу набрзина и се разбира, со оглед на времето што ми стои на располагање, ќе ги лоцираме овие категории во монографијата по повод осумдесетгодишнината на Народниот театар Битола.

За таа цел, ќе тргнеме од средината на книгата, односно од оној дел што лаконски е наречен *Прилози*. Овој наслов, навидум едноставен, обединува податоци, поточно – вредни податоци за идните истражувачи, проучувачи на Битолскиот театар, но и за пошироката јавност што се интересира за нашата театарска институција. Резултат на минуциозна и – да зборуваме отворено – напорна и здодевна работа, во овој дел се списокот на премиери од 1944 до 2024, податоци за премиерите од 2004 до 2024, обемниот список награди на Битолскиот театар во истиот период,

¹ Canning, Charlotte M., and Thomas Postlewait, eds. 2010. *Representing the Past: Essays in Performance Historiography*. Studies in Theatre History and Culture. Iowa City: University of Iowa Press.

листата на гостувања, како и списокот на поранешни и сегашни вработени во Народниот театар Битола, со фотографии. Со еден збор – архива. Имајте на ум, дами и господа, театарот е уметност на моментот, магијата на театарската претстава се раѓа и умира истата секунда кога е создадена, а дефинитивно завршува со спуштањето на завесата. Затоа, овој дел, отсекогаш сум тврдел, е многу значаен и за истражувачите, но и за креаторите на театарот. Писателот може да го чита и да го препрочитува делото и во ракопис и како готова книга, сликарот може да се навраќа на портретот што го направил кога ќе посака, па дури и музичарот – уметник што, исто така, создава уметност на миг, може да ја преслушува снимката на својата изведба. Актерот ја нема таа можност. Идниот историчар уште помалку. Мала дигресија: ќе речете, сведоци сме на илјадници претстави снимени со слика и звук, но ќе се согласите дека тоа е само помошно средство во реконструкцијата на театарската претстава, инаку главна и комплексна алатка на театрологијата и театарската историја.

Затоа, овој дел, архивата, е исклучително важен, не само затоа што Канинг и Послвеит велат така, туку затоа што, на некој начин, ја претвора треперливата непостојаност на театарската претстава во материјал што може да се истражува и да се коментира.

Значи, ја пронајдовме едната категорија – архивата е голем и минуциозно одработен дел во монографијата за Народниот театар Битола на Иван Додовски.

Времето е јасно дефинирано, не само во насловот – 80 години, значи од 1944 и Ѓоре Магаревски до 2024. Со нагласок на последните дваесет години. Јасно е: претходните години се обработени во некои минати монографии, во редицата текстови за НТ Битола. Времето е присутно и во редицата податоци, како што се датумите на премиерите и праизведбите, временските отсечки на присуството на луѓето поврзани со театарот во НТ Битола итн.

Просторот е, исто така, препознатлив – оваа сцена на која сега се наоѓаме, од која се крева фината прашина што не можете да ја избегнете во ниту еден македонски театар, штиците што паметат многу, како и сеќавањето на простори што сега не постојат, што се изгубиле во забреваното движење на урбанизацијата, транзицијата и времето...

Идентитетот е присутен како множество идентитети, почнувајќи од личните идентитети на режисерите, драмските автори, актерите,

сценографите, костимографите, авторите на музиката, мајсторите на светло, кројачите, инспекциите... многу се да ги редам сите што учествуваат во креирањето на театарот, па преку идентитетот на ансамблот, Битола, Македонија... Тие мали и големи идентитети се присутни на секоја страница, на секоја фотографија на книгава.

* * *

Историјата е приказна. Приказна што се раскажува и што секој од нас ја толкува на свој начин. Додовски тоа мошне добро го знае. Затоа и монографијата ја започнува со *Пролог за една приказна*, во кој на суптилен начин нè подготвува на еден од неговите методолошки пристапи – она што следи е наратив за Народниот театар Битола раскажана, доживеана и сфатена од Иван Додовски. Патем, чинам дека токму тоа е една од многуте доблести на книгата.

Значи стигнавме до наративот, последната и обединувачка категорија на историските прочитувања. Наративот е јасен – приказната за Битолскиот театар, за неговиот развој, за луѓето што својата креативност ја вградиле во него. Она што е поважно е дека преку наративот и наративот на Додовски на повисоко рамниште се подигаат сите категории за кои претходно зборувавме.

Па така, *архивата* станува *метархива*. Фотографиите во книгата не се само едноставна презентација на архивата. Тие ја раскажуваат, на некое друго рамниште, историјата на Театарот, чекајќи некој денешен или следен истражувач, преку методологијата на театрологијата², да ги материјализира во своја, нова наратива за Народниот театар – Битола. Натаму, времето во приказната на Додовски станува метавреме, време што постои само за себе. Просторот, пак, се проширува, станува архипростор, простор што е секаде и секогаш кога ќе се појави ансамблот на театарот. А

² Реконструкцијата на театарска претсва, метод воведен од основоположникот на германската театрологија Макс Херман, е основен и суштински метод на истражувачите на театарот. За да може претставата да се анализира, мора, пред сè, да се реконструира. Фотографиите, во таа смисла, се значаен извор на податоци. Херман нагласува, за разлика од театарскиот критичар, дека не е драмата тоа што го прави театарот уметност, туку само претставата; дека перформативноста на театарот фундаментално го разликува од литературата или ликовната уметност.

идентитетите – тој толку популарен термин во нашиот културен контекст последниве децении... Множеството идентитети за кои зборувавме крупнее, се вообличува во големо идентитетско поле низ кое, пак, сирка приказната на Додовски, создавач истовремено и објаснувач на ентитетот НТ Битола.

Треба да се одбележи и еден, навидум, технички елемент: монографијата е печатена на црна основа, со бели букви. И додека црната боја, во митската свест на нашиот народ се поврзува, најчесто, со смртта, во книгата таа е јасно отсликување на театарската состојба – публиката најчесто е во темница, најдобрите и најилустративните театарски фотографии се црно-белите...

И така, кога сите овие категории ќе се обединат, доаѓаме до книга што во себе впира динамичен, значаен и влијателен културен контекст. Значаен, се разбира не само за Битолскиот театар, или за Битола, туку воопшто за македонската средина.